

Konfrontace právní úpravy náhrady nákladů na výživu pozůstalých s faktem vegetativního stavu, do něhož se v době mezi dopravní nehodou a úmrtím dostala osoba poškozená

3.8.2023 - | Ústavní soud ČR

III. senát Ústavního soudu (soudce zpravodaj Ludvík David) zrušil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 9. 6. 2021 č. j. 4 C 170/2019-145 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 9. 11. 2021 č. j. 35 Co 316/2021-169, jelikož jimi byla porušena základní práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Stěžovatelka se v civilním soudním řízení domáhala náhrady nákladů na výživu s tím, že v roce 2019 došlo k dopravní nehodě, za niž byl řidič nákladního vozidla, jehož provozovatelkou byla žalovaná (nyní vedlejší účastnice), odsouzen za přečin usmrcení z nedbalosti k podmíněnému trestu odnětí svobody a zákazu řízení motorových vozidel na dobu pěti let. Při nehodě byla matka stěžovatelky smrtelně zraněna a až do roku 2020, kdy zemřela, byla udržována ve vegetativním stavu (tzv. apalický syndrom, při němž osoba, o jejíž zachované životní funkce je pečováno, „žije pouze fyzicky“). V době dopravní nehody byla stěžovatelka, jako studentka posledního ročníku střední školy, odkázána na výživu své matky, která pobírala invalidní důchod. Na výživě stěžovatelky se podílel podle rozsudku okresního soudu též její otec částkou 3 000 Kč měsíčně.

Stěžovatelka se žalobou domáhala náhrady nákladů na výživu pozůstalé podle občanského zákoníku. Požadovala nejprve částku 3 000 Kč měsíčně od května 2019 do budoucna; poté během řízení žalobu omezila na celkově částku 24 000 Kč, která představovala náhradu nákladů její výživy od podání žaloby do úmrtí matky (tj. za osm měsíců). Tento její tvrzený nárok nebyl při odškodnění dopravní nehody uspokojen ani žalovanou, ani pojišťovnou. Invalidní důchod matky stěžovatelky (invalidita pro výrazné omezení hybnosti kyčelních kloubů a bederní páteře) byl v době jejího vegetativního stavu poukazován na účet matky a z trvalého příkazu měla stěžovatelka zajištěny platby spojené s bydlením. V rozhodné době však nezískala stěžovatelka žádným dostupným způsobem přístup k účtu své matky, a nemohla tak z něj hradit své osobní potřeby, spojené zejména s výukou; tyto v žalobě podrobně vyčíslila. Dne 27. 5. 2019 vydal Obvodní soud pro Prahu 5 usnesení, kterým se zamítá návrh stěžovatelky na vydání předběžného opatření, kterým by byla žalované provozovatelce vozidla uložena povinnost hradit žalobkyni náklady na její výživu v částce 1 500 Kč měsíčně k jejím rukám. Obvodní soud pro Prahu 5 poté napadeným rozsudkem žalobu stěžovatelky zamítl a rozhodl o nákladech řízení. Městský soud v Praze jako soud odvolací potvrdil k odvolání žalobkyně-stěžovatelky rozsudek prvostupňového soudu a zcela aproboval jak jeho skutková zjištění, tak i právní závěry.

Jádrem rozhodování obou obecných soudů se stala aplikace a interpretace § 2966 odst. 1 občanského zákoníku o náhradě nákladů na výživu, kterou hradí při usmrcení škůdce peněžitým důchodem pozůstalým, kterým zemřelý ke dni své smrti výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Obecné soudy při zamítnutí žaloby, resp. potvrzujícím rozsudku odvolacího soudu, poukázaly na existenci vyživovací povinnosti otce stěžovatelky a na skutečnost, že z invalidního důchodu matky byly trvalým příkazem hrazeny náklady bydlení, jež stěžovatelka s matkou sdílela. Kromě toho pojišťovna, která v civilním řízení jako účastnice podporovala žalovaného provozovatele vozidla z titulu odpovědnostního

pojištění, sdělila, že v mezidobí provedla vůči stěžovatelce částečnou úhradu z jiného titulu pojistného plnění. Jak ovšem uvedeno výše, obecné soudy především akcentovaly, že § 2966 občanského zákoníku neumožňuje podle interpretace textu i jeho smyslu nahradit náklady na výživu pozůstalé dříve, než od smrti poškozené osoby. Stěžovatelka však žádala tuto náhradu své materiální újmy za dobu před matčíným úmrtím.

Ústavní soud zvážil skutkové okolnosti zjištěné obecnými soudy a především interpretoval rozhodnou právní normu podle jejího účelu i prizmatem dotčených základních práv stěžovatelky. Uzavřel poté, že především právo na soudní ochranu stěžovatelky bylo porušeno interpretací § 2966 občanského zákoníku způsobem, jenž v posuzované věci v důsledku nesprávnosti dosáhl intenzity protiústavnosti. Upozornil přitom na německou právní úpravu tohoto druhu odškodnění, která pro obdobné případy umožňuje náhradu této materiální újmy již od zranění poškozené osoby. Připomněl postulát vyslovený již prvním Ústavním soudem, podle něhož se soudy mohou (a případně i musí) při konfliktu mezi doslovným zněním zákona a jeho smyslem a účelem od textu zákona ze závažných důvodů v zájmu spravedlnosti odchýlit ve prospěch výkladu teleologického (podle účelu). Účelem zákona tu bylo zajištění výživy pozůstalé a obecné soudy nevzaly v úvahu, že matka stěžovatelky nebyla po dopravní nehodě do své smrti schopna plnit vyživovací povinnost vůči své dceři. Soudy dostatečně nezohlednily fakt, že skutečný život nepokračuje, neexistují-li již ty základní biologické funkce, jež činí tento život lidským.

Z právní věty:

S obecnými soudy lze souhlasit potud, že nyní vzniklý právní stav není zákonem výslovně řešen. Ovšem právě v případech, kdy zákonná úprava nepostihuje veškeré možné situace, které v lidském životě mohou nastat, je úkolem soudů nedržet se pouze základních výkladových metod, nýbrž zohlednit ústavním pořádkem garantovaná práva jednotlivce, která zákonnými ustanoveními prozařují a jež mají soudy podle čl. 4 Ústavy chránit.

Text nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 39/22 je dostupný zde (470 KB, PDF).

<https://www.usoud.cz/aktualne/konfrontace-pravni-upravy-nahrady-nakladu-na-vyzivu-pozustalych-s-faktem-vegetativniho-stavu-do-nehoz-se-v-dobe-mezi-dopravni-nehodou-a-umrtim-dostala-osoba-poskozena>